

Akvizičný korpus – medzník medzi didaktikou intuície a didaktikou založenou na dátach

Jana Kesselová

KATEDRA SLOVENSKEJ FILOLÓGIE, Filologická fakulta Užhorodská národná univerzita
kontakt: jana.kesselova@unipo.sk

Inšpirácia výskumu: praktické otázky výučby SJ ako CJ

- tvarová sústava flektívnej slovenčiny je nehomogénna
 - tvary, ktoré narúšajú rovnorodosť
 - asymetria vzťahu výrazu a významu v rámci kategórie pádu
 - *poisťovňa – poisťovní, sporiteľňa – sporiteľní, predajňa – predajní, ale kuchyňa – kuchýň*
 - *balón – balóny, výkon – výkony, zákon – zákony, úkon – úkony, záhon – záhony, ale bubon – bubny*
- rodení používateľa slovenčiny si nehomogénnosť deklinačného systému neuvedomujú
- pred učiteľom SJakoCJ vyvstáva otázka, aké vodidlo študentom pri učení poskytnúť, aby sa dokázali v nehomogénnych tvaroch bezproblémovo orientovať
- *„Myslím je ľahký jazyk, pretože je ako Bulharský, ale je ťažký tiež. Slovenska gramatika je veľmi ťažka, pretože má pády.“* (ERRKORP)

Výskumná otázka

- Na ktoré pádové tvary sa má orientovať začiatočná výučba?
- Akú postupnosť tvarov zvolit', aby výučba zodpovedala Vygotského princípu zóny najbližšieho vývinu?
- Ak ani pre rodeného hovoriaceho nie sú všetky gramatické tvary rovnako prirodzené, potom nebudú rovnako prirodzené ani pre učiaceho sa SJakoCJ
 - teória prirodzenej morfológie

Akvizičný korpus

- *Jeho cieľom je vybudovať korpusovo spracovanú textovú bázu, ktorá má slúžiť **na analýzu chýb** študentov učiacich sa slovenčinu ako cudzí jazyk so zameraním na jednotlivé jazykové úrovne, ... (SNK)*
- obraz o preferenčne používaných tvaroch v písaných textoch cudzincov
- vhl'ad do praxe používania pádových tvarov cudzincami
- poznanie, ako je gramatika cudzincov „vpísaná“ do ich jazykových prejavov
- ↓
- predobraz výučbových postupov
 - prípadová štúdia datívu sg

Formová stránka gramatického tvaru: maskulína

- tvary so segmentálnym homomorfizmom živ. aj než. mask. **91%**
 - *cár-ovi, zákazník-ovi, vták-ovi, syn-ovi, muž-ovi, čitateľ-ovi, zlatník-ovi, vrátnik-ovi*
 - malý počet lexém s vysokou frekvenciou; *človek-u, Boh-u*
 - *život-u, svet-u, záver-u, dom-u, štýl-u, západ-u, spôsob-u, pach-u*
- gramatické tvary s nižším stupňom prirodzenosti **9 %**
 - **preklad** *stól / stolu* C1
 - **ustálené spojenia** *deň/k dnešnému dňu* B2, C1
 - **textoch za pomoci slovníkov, internetu**
 - *počet / kvôli veľkému počtu Maďarov* B2
 - **texty založené na intertextualite**
 - *fašizmus / fašizmu* B2, *konsenzus / konsenzu* B2
 - **spontánna produkcia**
 - *Zahrnutie predmetu Environmentálna výchova k rozvrhovi školských hodín je prvým krokom k spoločenskému vzdelaniu* B2

Formová stránka gramatického tvaru: feminína, neutrá

- tvary so silnou rodovou koncovkou **-a** (95 % Slovania a 90 % Neslovania), tvary s neutralizovaným homomorfizmom
 - *mam-a – mam-e, škol-e, dcér-e, hudb-e*
 - *tradíci-i, kompetenci-i, megalománi-i*
 - *prac-i*
- feminína so slabou rodovou koncovkou
 - B2 – C2, slovníky a iné pomôcky
 - abstraktá na *-osť*
 - *verejn-osť, starostliv-osť, spoločn-osť, odoln-osť, dôležit-osť, znal-osť, vedom-osť, minul-osť, súčasn-osť, budúcn-osť, ľudsk-osť*
- tvary s neutralizovaným homomorfizmom **91 %**
 - verbálne substantíva **-ie**
 - *zvýšen-ie : zvýšen-**iu**, prostred-**iu**, vzdelan-**iu**, znížen-**iu**, sebapoškodzovan-**iu**, poznan-**iu**, zničen-**iu**, zjednoten-**iu**, zhoršen-**iu**, zarában-**iu**, vytváran-**iu**, vyriešen-**iu**, vníman-**iu**, správan-**iu***
 - neutrá s relačnou morféomou **-o**
 - od úrovne B1: *divadl-**u***
 - neutrá s relačnou morféomou **-e**
 - od úrovne B2: *mor-**u**, srdc-**u***

Sémantická stránka gramatického tvaru (datív)

- **smerový datív**
 - *ísť, prísť, dôjsť, odísť, smerovať, viesť, chodiť, dostať sa, vrátiť sa + k;*
 - *smerovanie, cesta + k*
 - *každý by mal možnosť ísť k lekárovi zadarmo B1*
- datívne konštrukcie s verbami, ktoré primárne odkazujú na smerovo orientovaný pohyb v priestore, sú zdrojom pomenúvania abstraktných pojmov a vzťahov
 - *nedávno došlo k protestu žien v Belehrade B2*
 - *konať sa v istom čase*
 - *základom výchovy nevýchovou je pristupovať k dieťaťu ako k partnerovi B2*
 - *vytvárať vzťah*
 - *môžeme prísť k záveru, že... B2*
 - *dospieť k niečomu myslením*

Sémantická stránka gramatického tvaru (datív)

- **intenčný datív**
- datív vynútený slovesom *dať, povedať, predáť, ukázať, pomáhať*
- potenciálny priestorový (smerový) prvok významu
 - *otec píše list synovi* B1
 - *internetový obchod ponuka zákazníkovi iba vhodnú veľkosť* B1
- *umožniť, dovoliť – prispôbiť sa, podriaďiť sa, vyhovovať*
- možnosť a nevyhnutnosť: potenciálny priestorový (vertikálny) prvok významu v sociálnom zmysle
 - *...manžel, ktorý nedovoľuje vidieť deťá inému manželovi* B2
 - *dovolilo to slovenskému klubu sa zapojiť do hry* C1

Záver

- „Príklad jeden, ktorí je opravdiví, platí viac než tisíc rýchle zapadajúcich slov.“
(Ľudovít Štúr, 1842) Ambruš, J.: *Ľudovít Štúr. Dielo v piatich zväzkoch.*
- analýza gramatických tvarov v textoch cudzincov podáva obraz o „pravých príkladoch“ adekvátnych pre jednotlivé stupne jazykových úrovní
- navzdory nehomogénosti tvarovej sústavy slovenčiny sa cudzinci jazyk neučia ako izolované výrazy s rozličnými štruktúrami, ale ako **reprezentanty homogénneho mikrosystému tvarov so spoločnými vlastnosťami**
- maximálna prirodzenosť
 - forma
 - tvary so silnou rodovou koncovkou, priezračnosť, transparentnosť, pravidelnosť
 - sémantika
 - významy, ktoré vychádzajú z bazálnej skúsenosti z pohybu v priestore, sú zdrojom pre pomenúvanie abstraktnejších pojmov

Použitá literatúra

- AMBRUŠ, Jozef: *Ludovít Štúr. Dielo v piatich zväzkoch*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954.
- *Akvizičný korpus – errkorp-pilot*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 2022. [Cit. 2023-09-28]
- DOLNÍK, Juraj: *Koncepcia novej morfológie spisovnej slovenčiny*. Slovenská reč, 70, 2005, č. 4, s. 193 – 210.
- DOLNÍK, Juraj: *Orientácia v jazykovom priestore*. Jazykovedný časopis, 58, 2007, č. 1, s. 11 – 19.
- DRESSLER, U. Wolfgang – MAYERTHALER, Willi – PANAGL, Oswald – WURZEL, Wolfgang Ullrich: *Leitmotifs in Natural Morphology*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 1987. 168 s.
- SOKOLOVÁ, Miloslava: *Nový deklinačný systém slovenských substantív*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2007. 347 s.
- VYGOTSKIJ, Lev Semionovič: *Psychologie myšlení a řeči*. Praha: Portál, 2004. 136 s.

